

Research Paper**The problem of deviant leisure among youths****Ali Asghar Firouzjaeian^{1*}, Zahra Saadati Chafi²**

1. Associate Professor, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Mazandaran University, Mazandaran, Iran.
2. Master of Social Sciences, Mazandaran University, Mazandaran, Iran.

Received: July 13, 2022

Accepted: December 21, 2022

Available online: December 21, 2022

Keywords: Leisure, Deviant Leisure, Differential association, Social problem, Youths.

Abstract

Leisure time is one of the pathological scopes in our society. Since the population of our society is young and there are probable harms of deviant leisure among youth, it is important to address the youth's leisure experiences. Deviant leisure is defined as activities contrary to the ethical and legal norms of society. This study aimed to examine the effect of differential association on deviant leisure. The research method is a survey and a questionnaire was used as a data collection tool. The population of this study includes all young people aged 18-35 in Babolsar. 400 persons were selected using the multistage clustering sampling method. The results demonstrated no significant relationship between gender and deviant leisure. But, single has deviant behavior more than married people. According to the results of the Pearson correlation test, there is a significant relationship between differential association (Priority, Duration, Frequency, and Intensity) and deviant leisure (Obvious, Latent). Therefore, having an intimate and continuous relationship with people with deviant leisure leads adolescents strongly to deviant leisure. According to the research theoretical model test, which was done by structural equation modeling, it is identified that the effect of Differential association on deviant leisure was positive (Beta= 0.60). Also, it was concluded that the variables of the differential association structure were able to explain 0.36 of the changes of the dependent variable (deviant leisure and dimensions). It means that social situations especially relations with friends affect the pathological actions of youths.

Firouzjaeian, A. A., & saadati chafi, Z. (2022). The Problem of Deviant Leisure among Youths. *Sociology of Culture and Art*, 4(3), 166-182.

Corresponding author: Ali asghar Firouzjaeian

Address: Associate Professor, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Mazandaran University, Mazandaran, Iran.

Tell: +989111137242

Email: a.firozjayan@umz.ac.ir

Extended Abstract

1- Introduction:

The realm of leisure is considered as one of the most important areas which can represent everyday life and shows the power of authority and freedom in human life. The importance of leisure is not overlooked by anyone in today's world full of tension, where people often feel tired because of their busy work. Leisure time is one of the pathological scopes in our society. Since the population of our society is young and there are probable harms of deviant leisure among youth, it is important to address the youth's leisure experiences. Deviant leisure is defined as activities contrary to the ethical and legal norms of society.

This study aimed to examine the effect of differential association on deviant leisure as a social problem. We used Sutherland's differential association theory. The theory states that criminal behavior is learned by one's environment and suggests that criminal behavior is learned. This theory is the most widely recognized theory on deviant behavior. In fact, deviant leisure as a deviant action is learned by youths in their relation with family and friends. The current study tries to answer this question: Does deviant leisure, as a social problem among youths, can be explained by differential association theory?

2- Methods:

The research method is a survey and a questionnaire was used as a data collection tool. The population of this study includes all young people aged 18-35 in Babolsar and 400 persons were selected using the multistage clustering sampling method. "SPSS" and "Amos" software were used for data analysis and structural equation modeling (SEM) was conducted in testing the theoretical model.

Deviant leisure as a dependent variable consists of two dimensions: "Clear deviant Leisure" and "Hidden Deviant Leisure". In clear deviant leisure, a person has some deviant experiences such as using tobacco freely. But in hidden deviant leisure, a person may confront serious punishment when doing it for example drinking alcohol. Also, the Independent variable was the differential association.

The differential association suggested that individuals learned to become criminals by associating with criminals. The differential association has four dimensions including Priority, Duration, Frequency, and Intensity, and were measured by validated indicators.

3- Results:

According to the results, the average age of the respondents is 25 years. About 7% of the subjects had a high level of Deviant Leisure, and over 23.8% had a moderate level of deviation.

Results don't present significant relation between gender and deviant leisure. But single has deviant behavior more than married people. According to the results of the Pearson correlation test, there is a significant relationship between differential association (Priority, Duration, Frequency, and Intensity) and deviant leisure (Obvious, Latent). Therefore, having intimate and continuous relationships with people with deviant leisure leads adolescents strongly to deviant leisure. But the result presents more strong correlation between the independent variable with latent deviant leisure.

According to the research theoretical model test, which was done by structural equation modeling, it is identified that the effect of Differential association on deviant leisure was positive (Beta= 0.60). Also, it was concluded that the variables of the differential association structure were able to explain 0.36 of the changes of the dependent variable (deviant leisure and

dimensions). So if youths have more differential association with others, they may experience more deviant leisure in the future.

4- Conclusion:

The leisure pattern can play an important and positive role in the quality of life and the amount of people's enjoyment of their life. On the other hand, there is deviant leisure which can have many consequences as an activity that violates the ethical, criminal, and noncriminal norms of the community.

We tested the effect of the Differential Association Theory on deviant leisure in this research. The theory provides the context in which learning occurs. According to Sutherland's theory, the most important contexts for learning criminal behavior include peer groups and family units, though varying entities such as schools, neighbors, and media also provide alternative settings where some learning of criminal behavior may ensue. It means that social situations especially relations with

friends affect the pathological actions of youths.

Nowadays, social problems are common in different formations. When youths haven't any normal leisure time and states don't prepare available possibilities that they enjoy it, they incline to deviant opportunities that deviant leisure is one of them. Those who have more deviant relations with others have more deviant leisure experiences. So, policymakers should consider youths' needs and pay especially attention to their leisure time.

5- Funding

There is no funding support

6- Authors' contribution

Ali Asghar Firouzjaeian, the corresponding author of this paper is an Associate Professor at the Department of Social Science, the University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

7- Conflict of interests

Authors declared no conflict of interest.

مساله فراغت انحرافی در میان جوانان

علی اصغر فیروز جاییان^{۱*}، زهرا سعادت‌تی چافی^۲

۱. دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران.

۲. کارشناسی ارشد علوم اجتماعی، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران.

چکیده

اوقات فراغت یکی از حوزه‌های آسیب‌زا در جامعه ما محسوب می‌شود. با توجه به جوان بودن جمعیت جامعه ما و آسیب‌های احتمالی تجارب فراغت انحرافی در میان جوانان پرداختن علمی به این موضوع از اهمیت بالایی برخوردار است. فراغت انحرافی بعنوان فعالیت‌های فراغتی تعریف می‌شود که مغایر با هنجارهای قانونی جامعه صورت می‌گیرد. مقاله حاضر تأثیر مولفه‌های نظریه پیوند افتراقی بر فراغت انحرافی را مورد بررسی قرار می‌دهد. روش پژوهش، پیمایش و ابزار سنجش آن پرسشنامه است. جمعیت تحقیق شامل کلیه جوانان ۱۸-۳۵ سال شهر بابلسر است. ۴۰۰ نفر بعنوان حجم نمونه به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شده است. نتایج تفاوت معنی‌داری را میان جنسیت و فراغت انحرافی نشان نمی‌دهد. اما مجردها بیشتر از افراد متاهل رفتار آسیب‌زا در زمان فراغت دارند. طبق یافته‌های آزمون همبستگی پیرسون، بین ابعاد سازه پیوند افتراقی (تقدم رابطه، مدت زمان، فروانی و شدت رابطه) و فراغت انحرافی (اشکار و پنهان) رابطه معنی‌داری وجود دارد. هرچند شدت رابطه میان این چهار متغیر مستقل با نوع پنهان فراغت انحرافی بیشتر بوده است. مطابق با آزمون مدل نظری تحقیق که با روش مدل‌سازی معادله ساختاری انجام شده است مشخص گردید تأثیر سازه پیوند افتراقی بر فراغت انحرافی و ابعاد آن مثبت بود است (Beta= 0.60). همچنین متغیرهای سازه پیوند افتراقی باهم توانستند ۰/۳۶ از تغییرات متغیر وابسته (فراغت انحرافی و ابعاد) را مورد تبیین قرار دهند. این بدین معناست که زمینه‌های اجتماعی بخصوص تعاملات با دوستان در فضاهای فراغتی بر رفتار آسیب‌زای جوانان نقش مهمی دارند.

تاریخ دریافت: ۲۲ تیر ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش: ۳۰ آذر ۱۴۰۱

تاریخ انتشار: ۳۰ آذر ۱۴۰۱

واژه‌های کلیدی: فراغت، فراغت، فراغت

انحرافی، پیوند افتراقی، مساله اجتماعی، جوانان.

استناد: فیروز جاییان، علی اصغر و سعادت‌تی چافی، زهرا. (۱۴۰۱). مساله فراغت انحرافی در میان جوانان. جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۳(۴)، ۱۸۲-۱۶۶.

* نویسنده مسئول: علی اصغر فیروز جاییان

نشانی: گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران.

تلفن: ۰۹۱۲۰۶۹۴۵۸۴

پست الکترونیکی: a.firozjain@umz.ac.ir

۱- مقدمه و بیان مسئله

اوقات فراغت یکی از پدیده‌هایی است که توجه بسیاری از صاحب‌نظران و به‌ویژه جامعه‌شناسان و متخصصان علوم اجتماعی را به خود جلب کرده است و متخصصان و کارشناسان علوم اجتماعی نگاه ویژه به این موضوع دارند. هرچند امروزه نوع نگاه به فراغت متفاوت از گذشته شده است. در زمانهٔ چالش‌ها و نبود قطعیت‌هایی زندگی می‌کنیم که در آن مسائل مربوط به ماهیت و پیامدهای فراغت پیچیده‌تر از سی سال قبل هستند. باورهای قدیم درباره توانایی علم و فناوری به حل مشکلات فراغت و پیریزی یک جامعه فراغت جای خود را به نگرانی درباره انواع فراغت، به‌ویژه آن صورت‌هایی از فراغت که انحراف می‌آیند داده است. استفاده تفریحی از مواد مخدر و نسخه‌برداری غیرقانونی از آثار موسیقی، فیلم و نرم‌افزار با استفاده از شبکه اینترنت از این جمله هستند (روجک، ۱۳۹۵: ۱۵). در تعریف کلی فراغت گفته می‌شود: «فراغت زمانی از بیداری انسان است که در طی آن هیچ‌گونه فعالیت شغلی و موظف وجود نداشته باشد و انسان بتواند آن را به میل و دلخواه خود بگذراند» (رهنمایی، ۱۳۹۳: ۱۸). بنابراین آنچه موضوع فراغت را مهم و تأثیر آن را با اهمیت می‌سازد پرداختن داوطلبانه و خارج از الزام به کاری است که باعث رضایت درونی فرد می‌شود. بیشتر اختراعات و اکتشافات بشری که به‌وسیله دانشمندان و متفکران صورت گرفته است محصول تفکر و قوه ابتکار و خلاقیتی است که در زمان فراغت حاصل آمده است و بیشتر جرائم و بزهکاری‌ها نیز در اوقات فراغت صورت می‌گیرد. در واقع از مهم‌ترین عرصه‌هایی که زندگی روزمره را بازنمایی می‌کند و قدرت اختیار و آزادی را در زندگی انسان‌ها به نمایش می‌گذارد، عرصه فراغت^۱ است. فراغت عرصه‌ای است که اراده انسان‌ها در آن قابل اعمال می‌باشد (براون^۲، ۱۹۹۶: ۹۲).

اوقات فراغت همچون شمشیر دو لبه‌ای است که می‌تواند هم باعث اعتلا و بهینه شدن کار و فرهنگ گردد و هم می‌تواند موجبات انواع کج روی، انحراف و حتی ارتکاب به جرم را فراهم آورد (خواجه نوری، ۱۳۷۹: ۹۰). اوقات فراغت مانند هر پدیده اجتماعی دیگری دارای جنبه‌های متفاوتی است که ممکن است مثبت یا غیر انحرافی یا منفی و انحرافی باشد. این امر بر پیچیده بودن این مفهوم دلالت دارد. برای مثال عده‌ای در زمان فراغت خود فعالیت‌های مفیدی چون مطالعه، ورزش، شرکت در فعالیت‌های علمی و فرهنگی و... انجام می‌دهند که از جمله جنبه مثبت فراغت می‌باشد و عده‌ای دیگر در زمان فراغت خود به فعالیت‌های آسیب‌زا دست می‌زنند که مغایر با هنجارهای جامعه می‌باشد، که این فعالیت‌ها همان جنبه انحرافی و منفی فراغت است که همواره برای فرد و حتی جامعه پیامدهای زیادی به همراه دارد.

از این رو استیبنز^۳ فراغت انحرافی^۴ را این‌گونه تعریف می‌کند: «هر نوع سرگرمی، تفریحات و فعالیت‌هایی که در زمان فراغت صورت گیرد و هنجارهای اخلاقی و قانونی جامعه را نقض و نادیده گیرد، بسته به نوع جامعه این نوع فعالیت‌ها فراغتی انحرافی در نظر گرفته می‌شود» (استیبنز، ۱۹۹۶: ۱۱۵). این نوع از فراغت را می‌توان بر اساس میزان کارکردهای منفی، قابلیت پذیرش و میزان انحراف به دودسته فراغت انحرافی آشکار^۵ و فراغت انحرافی پنهان^۶ تقسیم کرد. فراغت انحرافی آشکار (مثلاً مصرف دخانیات و تخریب وسایل عمومی) واکنش اجتماعی (رسمی و غیررسمی) ضعیف‌تری را به همراه داشته اما فراغت انحرافی پنهان (مثل مصرف مواد و الکل) از سوی جامعه غیر قابل پذیرش بوده و از نظر قانونی به نوعی جرم محسوب می‌شود. بنابراین اگر مطالعه کردن، ورزش و قدم زدن، شرکت در انجمن‌های علمی و از این قبیل فعالیت‌ها را فراغت مثبت در نظر بگیریم فعالیت‌هایی چون مصرف تفنی سیگار، دوستی با جنس مخالف، مصرف مواد و... از جمله مصادیق فراغت انحرافی می‌باشد.

علاقه به مطالعه درباره اوقات فراغت نوجوانان و جوانان از اوایل دهه ۱۹۸۰ میلادی شدت یافته است (فیلیپ^۷، ۱۹۹۸؛ کالدول و دیگران^۸، ۱۹۹۵). این روند در دهه ۱۹۹۰ میلادی افزایش بیشتری یافت تا جایی که جنبه‌های مختلف تجربه‌ی اوقات فراغت جوانان را در بر گرفت (فیلیپ، ۱۹۹۸). از جمله جنبه‌های آن می‌توان به فعالیت‌های فراغتی منحرفانه (روبرستون^۹، ۱۹۹۴)،

1. leisure
2. Brown
3. Stebbins
4. Deviant leisure
5. obvious deviant leisure
6. Latent deviant leisure
7. Philipp
8. Caldwell et al
9. Roberston

فعالیت‌های فراغتی و شکل‌گیری هویت در جوانان (شاو و دیگران^۱، ۱۹۹۵) اشاره کرد. درحالی‌که هنوز تحقیقات در خصوص اوقات فراغت در کشورهای در حال توسعه‌ای هم چون ایران چندان گسترده و عمیق نبود.

مطابق تحقیقات گوناگون انجام‌شده، عوامل گوناگونی می‌تواند در چگونگی گذران فراغت و فراغت انحرافی افراد مؤثر باشد از جمله می‌توان به شرایط اقتصادی و اجتماعی، خانوادگی و فرهنگی اشاره کرد. پژوهش‌های انجام‌شده در ایران نشان‌دهنده آن است، که بسیاری از انحرافات و بزهکاری‌های جوانان به واسطه عدم برنامه‌ریزی و تأمین امکانات برای گذران اوقات فراغت جوانان پدید می‌آید (سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۴: ۴۰). در مطالعات دیگر نیز علت رواج انواع فراغت‌های آسیب‌زا در بسیاری از کشورها را نداشتن امکانات مناسب تفریحی، آگاهی نداشتن، نداشتن برنامه‌ی صحیح و نیز سیاست‌های اجتماعی و اقتصادی نادرست عنوان می‌کنند (سلگی، ۱۳۸۲: ۳۹). با توجه به قدرت اختیار و آزادی که در انتخاب و چگونگی گذران فراغت نقش دارد گروه دوستان یکی دیگر از عوامل مؤثر در چگونگی گذران فراغت و نوع فراغت افراد می‌باشد که در تحقیقات زیادی به نقش مؤثر گروه همسالان در چگونگی گذران فراغت افراد نیز اشاره شده است (مور^۲ و استودوسکا^۳، ۲۰۱۶). در جرم‌شناسی یکی از نظریه‌های مطرح در تبیین رفتار انحرافی نظریه پیوند افتراقی ساترلند می‌باشد که در آن بر نقش جامعه‌پذیری و تأثیر گروه همسالان بر انحراف تأکید شده است. مطالعات مختلفی به آزمون نظریه پیوند افتراقی و نقش در آن در رفتار انحرافی پرداخته‌اند (مشکانی و مشکانی، ۱۳۸۱، ایار و همکاران، ۱۳۹۳، معیدفر، مقیمی، ۱۳۹۱، علیوردی‌نیا و همکاران، ۱۳۹۴). در عین حال مطالعه‌ای به‌طور مشخص به بررسی نقش پیوند افتراقی بر فراغت انحرافی مورد تأکید در این مقاله نپرداخته است.

موضوع گذران اوقات فراغت در ایران، با توجه به جوان بودن ساختار جمعیت، درحالی‌که این ویژگی جمعیتی می‌تواند فرصت و در عین حال تهدیدی برای جامعه به حساب آید، دارای پیچیدگی و ابعاد متفاوتی است. از آنجاکه جوانان قشر عظیمی از جمعیت کشور را به خود اختصاص داده‌اند، و شاهد تغییر شکل اوقات فراغت جوانان از اشکال جمعی و برون‌گرایانه به اشکال فردی و انفعالی هستیم که برخی از آن‌ها به‌صورت آسیب‌زا صورت می‌گیرد پرداختن به آن را ضروری می‌نماید (فیروزجائیان و غلامرضا زاده، ۱۳۹۱، حبیب پور، ۱۳۹۸، کاشی، ۱۴۰۰). طبیعی است نیاز به اوقات فراغت، مربوط به قشر خاصی نیست، اما به دلیل میزان بالای جمعیت جوان کشور، هدایت و مدیریت گذران اوقات فراغت جوانان به عنوان نیروی فعال جامعه، اهمیت بسیار دارد. بروز بزهکاری و کج روی در اوقات فراغت، بیش از اوقات کار است. پس این اوقات باید به‌گونه‌ای مدیریت شود تا از آسیب‌زایی آن جلوگیری شود (رفعت جاه، ۱۳۹۲). بابلسر به عنوان یک شهر دانشگاهی (دانشگاه مازندران با بیش از ۱۱۳ هزار دانشجو) و همچنین شهر گردشگری پذیرای جمعیت بالای جوان می‌باشد که عمدتاً به دلیل فقدان برنامه‌ها و مکان‌های فراغتی مناسب، در معرض فعالیت‌های فراغتی پرخطر قرار دارند. این وضعیت ممکن است آن‌ها را با فعالیت‌های فراغتی انحرافی مواجه کند. با توجه به آنچه بیان شد، همچنین به دلیل عدم بررسی جامعه‌شناختی بعد انحرافی فراغت و با توجه به آسیب‌های فراغت انحرافی برای جامعه، این تحقیق تلاش دارد تا به بررسی میزان فراغت انحرافی در میان جوانان بپردازد و نقش پیوند افتراقی را به‌عنوان متغیری تاثیرگذار بر فراغت انحرافی جوانان مورد بررسی قرار دهد.

۲- پیشینه پژوهش

۱- ۲: پژوهش‌های تجربی

اصولاً کنش‌های فراغتی افراد با در نظر گرفتن هنجارهای رسمی جامعه ممکن است انحرافی یا غیر انحرافی (نرمال) تعریف شوند. در وقع ملاک انحرافی بودن فراغت مغایرت تجربه فراغتی با قوانین رسمی جامعه می‌باشد. براین اساس در این تحقیق تأکید محقق بر تجارب انحرافی فراغت می‌باشد. بیشتر مطالعات در حوزه فراغت مربوط به شیوه‌های گذران فراغت و عوامل مؤثر بر الگوهای فراغتی گروه‌های مختلف می‌باشد. در این بخش پژوهش‌هایی که ارتباط موضوعی با پژوهش حاضر دارند، مرور خواهد شد. شیردل و همکاران (۱۳۹۷) در تحقیقی با عنوان «بررسی تأثیر اوقات فراغت و سبک‌های فراغتی با تمایل به بزهکاری در

1. Shaw et al.
2. Moore
3. Ostodolska

دختران» به بررسی تمایل به رفتارهای بزهکارانه دختران دبیرستانی در شهر کرمان از طریق سبک‌های فراغتی پرداخته‌اند. روش تحقیق پیمایشی و جامعه آماری این پژوهش دانش آموزان دختر دبیرستانی شهر کرمان در سال ۱۳۹۵ می‌باشند. تعداد نمونه در این پژوهش ۳۸۱ نفر می‌باشد و اطلاعات از طریق پرسشنامه محقق ساخته جمع‌آوری شد. نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد، (الف) تمایل به بزهکاری به میزان قابل ملاحظه در بین رفتارهای دختران دبیرستانی موجود است. (ب) بین سبک‌های فراغت اینترنتی، رسانه خارجی، گردشی تفریحی، ورزشی، هنری با تمایل به بزهکاری دختران دبیرستانی رابطه مستقیم و معنی‌داری وجود دارد. (ج) سبک فراغت دینی اثر کاهنده بر تمایل به بزهکاری دارد. (د) اجرای تحلیل رگرسیون چندگانه نشان داد که تنها سه سبک فراغتی بر شدت تمایل به بزهکاری اثر دارند و می‌توانند ۲۳ درصد آن را تبیین کنند. این سه متغیر عبارت بودند از: متغیر سبک فراغت اینترنتی، گردش تفریحی و استفاده از رسانه خارجی. سرانجام نحوه گذران اوقات فراغت از جمله عواملی است که دختران دبیرستانی را به سوی بزهکاری سوق می‌دهد.

افراسیابی و مداحی (۱۳۹۵). در پژوهش خود تحت عنوان «بازنمایی و تبیین اوقات فراغت در اعتیاد به سیگار در میان دانشجویان دانشگاه یزد» به تبیین نقش اوقات فراغت در اعتیاد دانشجویان، بر اساس نحوه ادراک این کنش معنادار اجتماعی نزد آنان است. روش تحقیق کیفی و از راهبر نظریه زمینه‌ای استفاده شده است. با تحلیل داده‌ها در چارچوب کدگذاری نظری، پنج مقوله اصلی (نبود نظارت خانواده، محدودیت امکانات ورزشی، تفریح قهوه‌خانه‌ای، فراغت منفعلانه، مصرف دخانیات) و یک مقوله هسته (اوقات فراغت بستر بروز رفتار مصرف محور) استخراج شد. یاری (۱۳۹۰). در پژوهشی تحت عنوان «چالش‌های اوقات فراغت جوانان در ایران» به بررسی مشکلات و چالش‌های گذران اوقات فراغت جوانان در ایران پرداخته است. این تحقیق به روش اسنادی و تحلیل ثانویه صورت گرفته است. یافته‌های تحقیق بیانگر سه دسته از چالش‌های اوقات فراغت جوانان می‌باشد. ۱- منابع و امکانات اوقات فراغت که خود معلول توزیع نامناسب امکانات و فضاهای فراغتی، کمبود منابع مالی، کمبود و نامناسب بودن امکانات و فضای فراغتی می‌باشد. ۲- نهادها و دستگاه‌های اجرایی و ذی‌ربط که شامل ضعف عملکرد دستگاه‌های اجرایی و پوشش اندک نیازهای فراغتی جوانان است. ۳- برنامه‌ریزی و مدیریت در حوزه اوقات فراغت که دربردارنده‌ی، فقدان تقسیم‌کار منسجم و برنامه صحیح، خلأ نظام مدیریت و کم‌رنگ بودن مشارکت جوانان در برنامه‌های فراغت می‌باشد.

خواجه نوری و هاشمی نیا (۱۳۸۹). در مطالعه‌ای تحت‌عنوان «رابطه اوقات فراغت با بزهکاری نمونه مورد مطالعه: دانش آموزان دبیرستانی شهر شیراز» به بررسی رابطه موضوع فراغت با بزهکاری و انحراف در بین نوجوانان پرداخته‌اند. این مطالعه به بررسی رابطه بین فعالیت‌های اوقات فراغت و بزهکاری در بین یک نمونه تصادفی شامل ۶۱۰ نفر دانش آموزان دختر و پسر دبیرستان‌های شهر شیراز پرداخته است. نتایج این تحقیق نشان داده است که بین فعالیت‌های اوقات فراغت سازمان‌یافته و رفتارهای بزهکارانه رابطه منفی وجود دارد بدین معنی که هرچه اوقات فراغت سازمان‌یافته بیشتر باشد، رفتارهای بزهکارانه کمتر خواهد بود، اما بین فعالیت‌های فراغتی سازمان نیافته و بزهکاری رابطه معنادار مثبتی وجود دارد.

رفعت‌جابه و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهشی تحت‌عنوان «تبیین جامعه‌شناختی فعالیت‌های فراغتی دختران جوان با تأکید بر عوامل آسیب‌شناختی آن» به بررسی عوامل آسیب‌زای فراغت در میان دختران دانشجو پرداخته‌اند. این تحقیق به روش پیمایش و در میان دانشجویان دختر دانشگاه تهران انجام شده است. با توجه به یافته‌های پژوهش ارزش‌ها و نگرش‌ها، سبک زندگی، نوع مصرف رسانه‌ای و میزان اطلاع خانواده از نحوه‌ی گذران اوقات فراغت بیشترین تأثیر را بر نحوه‌ی گذران فراغت بر جای می‌گذارند. همچنین تأثیر عوامل فردی بر سالم بودن یا آسیب‌زا شدن اوقات فراغت به‌مراتب بیشتر از عوامل خانوادگی مشاهده شد. این نتایج مؤید آن است که امروزه در اجتماعی شدن افراد از تأثیر خانواده کاسته شده و سایر نهادهای اجتماعی از جمله رسانه‌های جمعی بر نگرش و رفتار فرد تأثیر بیشتری می‌گذارند.

مه‌دوی و تمیز (۱۳۸۷) در پژوهشی تحت‌عنوان «کج‌رفتاری و اوقات فراغت (مطالعه موردی آسیب‌های اجتماعی جوانان شهر تبریز)» به بررسی و شناخت انواع آسیب‌های اجتماعی موجود در اوقات فراغت جوانان 15 تا 29 ساله شهر تبریز از استان آذربایجان شرقی پرداخته‌اند. بخشی از مطالعه به بررسی و نقش آسیب‌های اجتماعی، در پر کردن اوقات فراغت جوانان اختصاص داشت که در آن بیشترین فراوانی به ترتیب به متلک گفتن، لمس جنسی، رابطه با جنس مخالف و در انتها همجنس‌گرایی، اختصاص داشت. در خصوص نتایج همبستگی بین فعالیت‌های اوقات فراغت و آسیب‌های اجتماعی، این دو متغیر دارای رابطه

معنی‌داری با یکدیگر نبودند. همچنین در بین متغیرهای فعالیت‌های اوقات فراغت نتایج تحلیل رگرسیون فعالیت‌های ورزشی، بیشترین تأثیر منفی را بر انواع آسیب‌های اجتماعی مذکور داشتند. بنابراین می‌توان گفت که با افزایش انجام فعالیت‌های ورزشی از بروز آسیب‌های فراغتی در جامعه می‌توان کاست.

علی‌رغم آنکه بررسی‌های انجام‌شده در داخل کشور بیانگر این امر بوده که تحقیقات کمتری با رویکرد آسیب‌شناختی به بررسی تجربه فراغتی شهروندان پرداخته‌اند. با بررسی تحقیقات انجام‌شده در خارج از کشور، مشخص شد تحقیقات و پژوهش‌هایی به مسئله فراغت انحرافی پرداخته‌اند. مطالعات نشان می‌دهند که فقدان منابع اوقات فراغت برای برخی گروه‌های جامعه، درگیر شدن جوانان در اوقات فراغت سالم را با محدودیت مواجه می‌کند. لذا بسیاری از جوانان وقت خود را در گروه‌های دوستی خارج از خانه و در خیابان و مصرف سیگار و الکل سپری کرده‌اند (واگنر^۱ و همکاران، ۲۰۰۶). همچنین ساوینا^۲ (۲۰۰۸)، در پژوهشی تحت عنوان «فراغت و خشونت جسمی» این نتیجه را بیان می‌کند که گرایش به خشونت جسمی نسبت به دیگران در بین جوانانی که اوقات فراغت خود را با همسالان خود می‌گذرانند بیشتر از جوانانی است که اوقات فراغت خود را با غیر از دوستان و همسالان خود سپری می‌کنند. بدیر^۳ و همکارانش (۲۰۲۲) در تحقیق با عنوان «فراغت انحرافی» به بررسی اهمیت اوقات فراغت در جرم‌شناسی پرداخته‌اند. این تحقیق که به روش کیفی و با استفاده از مرور نظام‌مند صورت گرفته است به این نتیجه رسیده است که بین فراغت و فراغت انحرافی بسته به نوع جامعه همپوشی وجود دارد. بسیاری از رفتارهای فراغتی مرسوم در شروع ممکن است با رفتارهای مجرمانه همراه باشد. بنابراین سیاستگذاران در حوزه اوقات فراغت باید به عوامل مؤثر بر این مساله توجه جدی داشته باشند.

استادوسکا^۴ و همکاران (۲۰۱۹) در تحقیق به عنوان «گنگها و فراغت انحرافی» به بررسی رفتار فراغتی انحرافی افراد تبهکار پرداخته‌اند. این تحقیق با تأکید بر نظریه یادگیری و از طریق روش کیفی و مصاحبه با ۳۰ نفر از افراد تبهکار سابق در شهر شیکاگو و ایلینویز انجام شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که رفتار فراغتی این افراد شامل مهمانی‌های خانگی بود که در آن‌ها از مشروبات الکلی، مواد مخدر و روابط جنسی استفاده می‌شد. همچنین پرسه زنی در نقاط خلوت شهر و دعوای خشونت آمیز با افراد دیگر گنگها و همچنین انواع وندالیسم از جمله رفتارهای فراغتی این افراد در زمان فراغت بوده است. کسب هیجان و لذت از این رفتارها از دلایل مشارکت در این نوع فراغت بوده است. این تحقیق هم دلایل فردی و هم فرایند اجتماعی را در ارتکاب این نوع رفتارها تأیید کرده است. بلانکو^۵ (۲۰۱۶)، در پژوهشی به بررسی «فراغت انحرافی در میان دانشجویان لیسانس» پرداخته است. از نظر او دانشجویان لیسانس دانشگاه ایلینویز آمریکا مستعد سطح بالاتری از رفتار انحرافی در زمان اوقات فراغت خود هستند. این گروه بعنوان بزرگسالان در حال رشدی در نظر گرفته می‌شود که دارای وقت آزاد بیشتری در مقایسه با سایر گروه‌ها بوده، و اغلب این زمان را به فعالیت‌های فراغتی‌ای می‌گذرانند که توسط افراد دیگر جامعه نامناسب یا انحرافی تلقی می‌گردد. نتایج تحقیق نشان داد، نگرش‌های فردی نسبت به اوقات فراغت انحرافی، و همچنین نگرش دوستان نزدیک، بر مشارکت افراد در این نوع رفتارهای انحرافی تأثیرگذار می‌باشد. گان^۶ و کیسی^۷ (۲۰۱۰) در پژوهشی تحت عنوان «قتل‌های زنجیره‌ای به‌عنوان فعالیت فراغتی انحرافی» رابطه‌ی بین فراغت انحرافی و قتل زنجیره‌ای را مورد بررسی قرار می‌دهد. این دو پس از بررسی‌های صورت داده، اعمال فراغت انحرافی و قتل‌های زنجیره‌ای برای ۱۴ تیم قاتل زنجیره‌ای مرد و زن بین سال ۱۹۴۷ و ۱۹۹۲ در آمریکا را بررسی کردند و از طریق مصاحبه عمیق از میان ۲۸ نفر از این افراد طی این دو سال به بررسی موضوع پرداخته‌اند. نتایج حاصل از این بررسی‌ها نشان می‌دهد که قاتلین زنجیره‌ای (چه مرد و چه زن) مدت‌زمان زیادی صرف آمادگی برای این کار می‌گذارند تا آن را به انجام برسانند. (جستجو کردن، آدمربایی، تجاوز و شکنجه) و سپس اقدام خود را (عکس‌ها، فیلم‌ها، صوت‌ها، جایزه‌ها و سوغاتی‌ها) را در طول زمان آزادشان مرور می‌کنند. در نتیجه، این‌گونه نتیجه می‌گیرند که این افراد

1. Wegner
2. Savina
3. Bedir
4. Stodolska
5. Blanco
6. Gunn
7. Caissie

به‌عنوان متجاوزان، عمل قتل زنجیره‌ای را به عنوان فعالیت فراغتی در نظر می‌گیرند، علی‌رغم اینکه اینگونه فعالیت‌ها فراغت انحرافی در نظر گرفته می‌شود. بارنس^۱ و همکارانش (۲۰۰۶). در مقاله‌ای تحت عنوان «گذران اوقات فراغت توسط جوانان: تأثیراتش بر مصرف مواد، انحراف و فعالیت جنسی» به بررسی فراغت انحرافی در میان جوانان پرداختند. آن‌ها در این مطالعه، از نظریه کنترل اجتماعی و دیدگاه فعالیت‌های روزمره استفاده کردند و به بررسی طیف گسترده‌ای از مقوله‌های استفاده‌ی زمان فراغت به‌منظور تأثیراتشان بر مصرف زیاد الکل، کشیدن سیگار، استفاده از داروی قاچاق، انحراف و فعالیت جنسی پرداختند. عوامل جمعیتی - اجتماعی مهم از قبیل جنسیت، سن، نژاد و موقعیت اقتصادی و اجتماعی، نیز بررسی شد. نتیجه این تحقیق نشان داد که زمان گذرانده شده با خانواده و زمان گذرانده شده با همسالان، مهم‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌های فراغت انحرافی جوانان هستند. زمان گذرانده‌شده با خانواده، به عنوان یک عامل محافظ در برابر همه‌ی پنج فراغت انحرافی ذکر شده عمل می‌کند، درحالی‌که زمان گذرانده شده با همسالان، یک عامل مخاطره‌ی بسیار مهم برای همه پنج فراغت انحرافی ذکر شده می‌باشد. در مجموع چگونگی گذران اوقات فراغت و مسئله فراغت انحرافی با توجه به تحولات اجتماعی و پیشرفت‌های علمی و فن‌آوری دوران معاصر به عنوان یک مسئله مهم مورد توجه اندیشمندان و صاحب‌نظران قرار گرفته است. با توجه به اینکه موضوع فراغت بر کلیه امور جامعه بشری تأثیر دارد، بنابراین در سال‌های اخیر محققان به بررسی موضوع تأثیر فراغت بر انحراف پرداخته‌اند، درحالی‌که تاکنون بررسی مستقیمی درباره فراغت انحرافی صورت نگرفته است، این تحقیق با رویکردی آسیب‌شناسانه فراغت جوانان را بررسی می‌نماید. از این منظر در این تحقیق رفتار فراغتی به‌عنوان رفتار انحرافی و آسیب‌زا مدنظر قرار می‌گیرد. رفتاری که تحت تأثیر تعاملات بخصوص با گروه‌های اولیه شکل می‌گیرد.

۲-۲: ملاحظات نظری

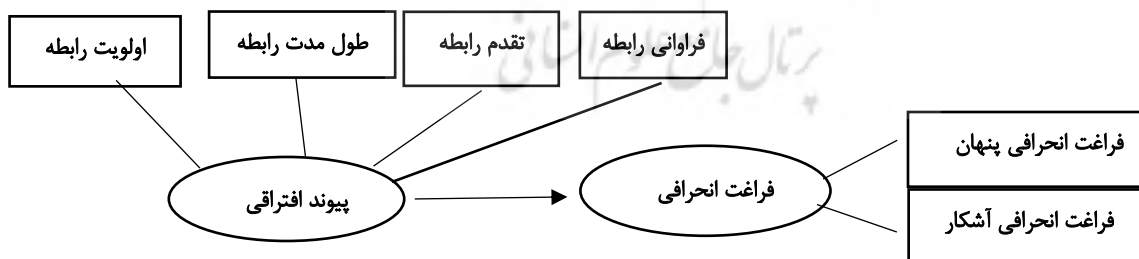
در این تحقیق برای تحلیل فراغت انحرافی جوانان و توضیح نظری متغیر اصلی تحقیق از نظریه پیوند افتراقی ساترلند که بر تعامل افتراقی با افراد بزه‌کار تأکید دارد استفاده شده است. ادوین ساترلند بعنوان یکی از جامعه‌شناسانی که در مکتب شیکاگو پرورش یافت سهم به‌سزائی را در شکل‌دهی نظریه انحرافات داشته است. او نظریه خود را پیوندهای افتراقی^۲ نامید. نظریه او از ترکیب نظریه تقلید تارد، مفهوم بی‌سازمانی اجتماعی مکتب شیکاگو و تأکید روان‌شناسی اجتماعی مید و توماس بر اهمیت معانی در تعامل اجتماعی ناشی می‌شود.

نظریه فراوانی معاشرت ساترلند ابتدا در سال ۱۹۳۹ مطرح گردید و بعد از اصلاح در سال ۱۹۴۷ نهائی شد. نظریه ادوین ساترلند مشهورترین نظریه از مجموع نظریه‌های جامعه‌پذیری یا یادگیری در مباحث کج رفتاری اجتماعی است. نکته اصلی نظریه ساترلند این است که افراد به این علت کج رفتار می‌شوند که تعداد ارتباط‌های انحرافی آنان بیشتر از ارتباط غیر انحرافی‌شان است (صدیق سروسستانی، ۱۳۸۷: ۴۸). در واقع ساترلند (۱۹۴۷) معتقدست، افرادی که ارتباط بیشتری با حامیان الگوهای رفتار مجرمانه داشته باشند، نسبت به کسانی که با این‌گونه افراد رابطه ندارند، بیشتر مرتکب رفتارهای انحرافی می‌شوند. به‌طور خاص، این فرآیند معمولاً شامل ارتباط مستقیم با افرادی که رفتارهای متخلفانه یا مجرمانه مرتکب می‌شوند و نیز ارتباط غیر مستقیم با گروه‌های مرجع می‌باشد. نظریه پیوند افتراقی ساترلند، مدعی است افرادی که با الگوهای مرتبط با جرم در ارتباط هستند و تعاریف مثبت جرم را یاد می‌گیرند، بیشتر از بقیه درگیر رفتارهای مجرمانه می‌شوند (ساترلند و کرسی، ۱۹۶۰: ۷۴-۸۱). در نتیجه این نظریه بر یادگیری رفتار از طریق فرایند تعامل با دیگران و اهمیت تعاریف تأکید دارد. ساترلند مدعی است، تعامل معمولاً در گروه‌های اولیه اتفاق می‌افتد؛ جایی که فرد با الگوهای رفتار مجرمانه و غیر مجرمانه، تکنیک‌ها، انگیزه‌ها، محرک‌ها و تعاریف مطلوب یا نامطلوب در مورد جرم آشنا می‌شود و برخی از رفتارهای بزه کارانه نظیر خشونت و پرخاشگری را می‌آموزد (ساترلند، ۱۹۴۷). بر اساس این نظریه فرد زمانی منحرف می‌شود که تعاریف موافق قانون‌شکنی بیشتر از تعاریف مخالف قانون‌شکنی باشد و همچنین زمان تماس با الگوهای انحراف نسبت به تماس با الگوهای ضد کجروی بیشتر باشد. در حقیقت رفتار انحرافی همانند همه رفتارهای دیگر در درون گروه‌ها با روابط شخصی صمیمانه در یک فرایند ارتباطی تعاملی آموخته

1. Barnse
2. differential association
3. Sutherland & Cressy

می‌شود. چنین تعاریف و تماس‌هایی برحسب فراوانی، دوام، اولویت و شدت متغیر است. یعنی با افزایش این متغیرها بر میزان انحراف نیز افزوده خواهد شد (کرسی، ۱۹۵۵).

بنابراین نکته اصلی نظریه ساترلند این است که افراد به این علت کج رفتار می‌شوند که تعداد ارتباط‌های انحرافی آنان بیشتر از ارتباط‌های غیر انحرافی‌شان است. این تفاوت تعامل افراد با کسانی که ایده‌های کج رفتارانه دارند نسبت به افرادی است که از ایده‌های هم‌نویانه برخوردارند. همچنین شخص به دلیل اینکه در معرض تعاریفی قرار می‌گیرد که قانون‌شکنی را بر احترام به قانون ترجیح می‌دهند، بزهارکار یا جنایتکار می‌شود (احمدی، ۱۳۸۸: ۹۵). بعدها نظریه ساترلند به لحاظ نظری و تجربی توسعه یافت (ماتسودا^۱، ۱۹۸۸). نظریه ساترلند به لحاظ تجربی توسط محققین در زمینه‌های مختلفی از جمله تأثیر گروه دوستان بر مصرف ماری‌جوانا، شرط‌بندی و مزاحمت خیابانی در میان جوانان (تیتل^۲ و همکاران، ۱۹۸۶)، و مصرف و فروش مواد مخدر و دزدی در میان جوانان (مک‌کارتی^۳، ۱۹۹۶) مورد آزمون و تأیید قرار گرفت. همچنین مطالعه‌ای دیگر نشان داده است که پیوند افتراقی بخصوص در شروع رفتار بزهارکارانه جوانان نقش محوری دارد (بوسیاکو و آندو^۴، ۲۰۱۰). در چارچوب نظریه پیوند افتراقی ارتباط بین انحراف و دوستان منحرف دیده شده است. دوستان منحرف از طریق انتقال دادن و تقویت کردن هنجارهای انحرافی، چشم پوشیدن و تشویق کردن رفتارهای هنجار شکن، بر روی جوانان اثر می‌گذارند. جوانانی که اغلب، اوقات فراغت خود را با دوستانشان سپری می‌کنند، به دلیل ارائه راحت‌تر تخلف، و تشویق بیشتر توسط دوستان، ریسک انحراف بیشتری دارند. همچنین بر اساس نظریه پیوند افتراقی، هرچقدر جوانان زمان بیشتری از فراغت خود را با دوستانی که دارای تجربه رفتار انحرافی در زمان فراغت می‌باشند بگذرانند، این دوستان بیشتر به عنوان الگوهای نقش، انتقال‌دهنده‌ی ارزش‌های انحرافی و مشوق (پاداش دهنده‌ی) رفتار آن‌ها، عمل می‌کنند. پیوند افتراقی با دیگرانی که موافق فراغت انحرافی هستند، نوعاً مقدم بر ارتکاب به یک عمل می‌باشد. در واقع هرچه فرد در زمان فراغت با افراد منحرف هم‌نشینی بیشتری داشته باشد و این هم‌نشینی طولانی‌تر و با پیوستگی بالاتری انجام پذیرد بیشتر امکان دارد در زمان فراغت مرتکب رفتار انحرافی شود. چراکه اولویت فرد هم‌نشینی با افرادی با رفتاری انحرافی می‌باشد. اصولاً مسئله اصلی در فراغت انحرافی هم‌نشینی فرد با دوستان و اطرافیان به واسطه رفتارهای آسیب‌زا می‌باشد. با توجه به تأثیرپذیری بالای فرد از ارزش‌ها و هنجارهای گروه‌های اولیه می‌توان گفت که هرچقدر تعاملات فرد با این نوع گروه‌ها و افراد بیشتر باشد طبعاً الگوگیری و تجربه رفتارهای انحرافی فراغتی نیز بیشتر خواهد بود. فقدان فضاهای فراغتی مناسب برای جوانان در جامعه ما و دسترسی آسان به برخی الگوهای انحرافی فراغت از جمله مصرف دخانیات و مواد الکلی بخصوص در گروه‌های دوستانه زمینه را برای گسترش این نوع الگوهای فراغتی بیشتر کرده است. این نوع تعاملات به تدریج تعاریف و نگرش افراد نسبت به رفتارهای انحرافی و آسیب‌زا را تغییر داده و در نهایت منجر به یادگیری و تجربه این نوع رفتارها در زمان‌های فراغت خواهد شد. با توجه به چارچوب نظری مطرح‌شده مدل نظری ذیل مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

نمودار شماره ۱. مدل نظری بررسی تأثیر پیوند افتراقی بر فراغت انحرافی جوانان (منبع: تحقیق حاضر)

1. Matsoda
2. Tittle
3. Maccarthy
4. Bosiakoh & Andoh

فرضیه‌های پژوهش

۱-۱-۳- فرضیه اصلی:

پیوند افتراقی بر فراغت انحرافی و ابعاد آن تأثیر دارد.

۲-۱-۳- فرضیات فرعی:

- تقدم رابطه با دوستان منحرف (مدت زمان دوستی با افراد منحرف) بر فراغت انحرافی و ابعاد آن تأثیر دارد.
- فراوانی رابطه با دوستان منحرف (تعداد دوستان با تعاملات انحرافی) بر فراغت انحرافی و ابعاد آن تأثیر دارد.
- شدت رابطه با دوستان منحرف (میزان نزدیکی و رابطه با افراد منحرف) بر فراغت انحرافی و ابعاد آن تأثیر دارد.
- اولویت رابطه با دوستان منحرف (ترجیح تعامل با افراد منحرف) بر فراغت انحرافی و ابعاد آن تأثیر دارد.

۳- روش تحقیق

از لحاظ منطق روش‌شناختی، روش تحقیق پژوهش حاضر پیمایشی^۱ و از نوع مقطعی^۲ می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق عبارت است از کلیه جوانان ۱۸ تا ۳۵ سال ساکن در شهر بابلسر می‌باشد. تعداد ۴۰۰ نفر به عنوان حجم نمونه به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای تعیین شده است. داده‌های موردنیاز تحقیق از طریق ابزار پرسشنامه به روش میدانی جمع‌آوری شده است. برای تجزیه تحلیل داده‌های این پژوهش از نرم‌افزار SPSS و برای آزمون مدل نظری از مدل ساختاری AMOS استفاده شده است. همچنین به منظر سنجش میزان پایایی سولات از آزمون کرونباخ استفاده شده است. در نتیجه بررسی مشخص شد که سؤال شدت رابطه با دوستان منحرف با ۰/۸۶ بیشترین آلفا برخوردار بوده است همچنین مابقی متغیرها از آلفای قابل قبول و بالای ۰/۷ برخوردار بوده است.

۱-۳- تعریف عملیاتی متغیرها

۱-۱-۳- فراغت انحرافی (متغیر وابسته)

متغیر وابسته در این تحقیق فراغت انحرافی که از تخطی و نادیده گرفتن هنجارهای جامعه انجام می‌گیرد. یعنی هر نوع فعالیتی است که در زمان فراغت صورت می‌گیرد و نقض‌کننده هنجارهای اخلاقی، مجرمانه و غیر مجرمانه باشد، بسته به نوع جامعه این نوع فعالیت‌ها فراغتی انحرافی در نظر گرفته می‌شود (استبیز، ۱۹۹۶: ۱۱۵). دلیل انتخاب مفهوم انحرافی در این تحقیق این است که برخی از شاخص‌های فراغتی مجرمانه بوده و برخی دیگر صرفاً از منظر عرف اجتماعی کجروی و آسیب محسوب می‌شوند. لذا مفهوم انحراف دایره شمولیت بیشتری از مفهوم جرم داشته است. بر این اساس فراغت انحرافی از طریق شاخص‌های چون (مصرف قلیان، سیگار، تخریب محیط‌زیست، تخریب وسایل عمومی، رانندگی پرخطر، مزاحمت خیابانی، مبدل پوشی، مصرف مواد مخدر، مصرف مشروبات الکلی، قمار، مزاحمت تلفنی، سایت‌های غیراخلاقی، فیلم‌های پورن، تخلفات رایانه‌ای، دوستی با جنس مخالف و پارتی) سنجیده شد. جهت اعتبار یابی فراغت انحرافی از اعتبار محتوا^۳ استفاده شده است. این نوع اعتبار بابتی به پژوهشگر اطمینان می‌دهد که ابزار موردنظر به اندازه کافی توان سنجش مفهوم موردنظر را دارد. بر این اساس در این تحقیق از نظر متخصصین برای اعتبار یابی شاخص فراغت انحرافی استفاده شد. بر اساس همین نظر و با حذف و اضافه کردن برخی سؤالات اولیه، در نهایت فراغت انحرافی به دو صورت آشکار و پنهان مورد سنجش قرار گرفت. باید توجه داشت که شاخص‌های فراغت انحرافی (که بسیاری از آن‌ها در جامعه ما مجرمانه نیز می‌باشد اما به هر دلیل واکنش نهادهای کنترلی نسبت به آن‌ها ضعیف می‌باشد) از جامعه‌ای به جامعه‌ای دیگر می‌تواند متفاوت باشد اما در این تحقیق مبتنی بر تحقیقات پیشین و همچنین نظر متخصصین امر لیستی از

1. survey
2. cross - sectional
3. content validity

فعالیت‌های انحرافی (به معنی مغایرت با هنجارهای عرفی و رسمی جامعه) که در زمان فراغت و با نیت تفریح و لذت بخصوص در میان جوانان جامعه ما صورت می‌گیرد تهیه گردید. این رفتارهای انحرافی فراغتی در جامعه ما بخصوص در میان جوانان مرسوم و شناخته شده بوده و مطالعه پیشین در همین تحقیق بیانگر آشنا بودن جامعه هدف با این گونه رفتارها بخصوص در زمان فعالیت‌های فراغتی بوده است. بعد از تهیه لیستی از این نوع فعالیت‌های فراغتی در میان جوانان در مرحله بعد این نوع فعالیت‌ها بر اساس معیارهایی (که در زیر گزارش شده است) به دو نوع آشکار و پنهان مورد دسته‌بندی قرار گرفت. هرچند این نوع شناسی می‌تواند در تحقیقات دیگر مورد بررسی انتقادی و اصلاحی قرار گیرد.

۱-۱-۳- فراغت انحرافی آشکار^۱

هر نوع فعالیت فراغتی انحرافی که دارای ویژگی انحراف ملایم، قابل تحمل بودن، گهگاهی و غیر جدی و عمدتاً بدون مجازات یا مجازات ضعیف باشد فراغت انحرافی آشکار گفته می‌شود. در این تحقیق فراغت انحرافی آشکار با شاخص‌هایی چون مصرف قلیان، مصرف سیگار، تخریب محیط‌زیست، تخریب وسایل عمومی، رانندگی پرخطر، مبدل پوشی (پوشیدن لباس و آرایش جنس مخالف) مورد سنجش قرار گرفت.

۱-۱-۳-۲- فراغت انحرافی پنهان^۲

فراغت انحرافی پنهان به هر نوع فعالیت فراغتی انحرافی که دارای ویژگی انحراف شدید، غیرقابل تحمل بودن، جدی و عمدتاً همراه با مجازات شدید و به صورت مخفیانه و پنهانی باشد اطلاق می‌شود. در بیشتر مواقع در اثر این نوع فراغت انحرافی جامعه و افراد آسیب جدی می‌بینند. در این تحقیق فراغت انحرافی پنهان با شاخص‌هایی چون مصرف مواد مخدر، مصرف مشروبات الکلی، قمار، مزاحمت تلفنی، مشاهده و معرفی سایت‌های غیر اخلاقی (جنسی)، انتشار هدفمند فیلم‌های پورن، تخلفات رایانه ای (از جمله هک کردن و ویروسی کردن رایانه)، شرکت در پارتنی مختلط مورد سنجش قرار گرفت. دامنه پاسخ سنجش متغیر وابسته بر مبنای طیف ۵ تایی لیکرت از «همیشه تا هرگز» بوده است.

۲-۳- ابعاد پیوند افتراقی (متغیرهای مستقل)

متغیر پیوند افتراقی در نظریه ساترلند نشان می‌دهد که افراد به این دلیل مرتکب رفتار انحرافی می‌شوند که میزان رابطه‌ی آن‌ها با افرادی که مرتکب رفتار انحرافی می‌شوند بیشتر از تماس‌های غیر انحرافی آنان می‌باشد. بنابراین نکته اصلی نظریه ساترلند این است که افراد به این علت کج رفتار می‌شوند که تعداد ارتباط انحرافی آن‌ها بیشتر از رفتار ارتباط غیر انحرافی‌شان است. به‌طور کلی در پیوند افتراقی تقدم، طول مدت، فراوانی و شدت ارتباطات، عوامل تعیین‌کننده‌ی رفتار می‌باشند. بنابراین آن پیوندها و ارتباطاتی که زودتر اتفاق می‌افتند، مدت‌زمان زیادی طول می‌کشند، اغلب اوقات اتفاق می‌افتند و شامل دیگرانی می‌شوند که خیلی مهم‌اند یا رابطه‌ی نزدیکی با آن‌ها وجود دارد، تأثیر بیشتری روی رفتار دارند. در واقع هر چه افراد بیشتر در معرض رفتار و نگرش‌های منحرفانه و مجرمانه قرار بگیرند، بیشتر احتمال دارد که درگیر رفتار مجرمانه و منحرفانه شوند (احمدی، ۱۳۸۹: ۱۴۳).

در این تحقیق، برای سنجش پیوند افتراقی، مؤلفه‌ی تعداد دوستان، شدت رابطه با دوستان، مدت‌زمان رابطه با دوستان و تقدم رابطه انتخاب گردید. برای سنجش مؤلفه‌ی تعداد دوستان (تعداد رابطه) دارای فراغت انحرافی سؤال «فکر می‌کنید چه تعداد از دوستان شما هریک از کنش‌های فراغتی را انجام می‌دهند» طرح گردید. دامنه‌ی پاسخ به این سؤال بر مبنای طیف ۵ تایی لیکرت از «هیچ یک از دوستانم تا ۱۰ نفر و بیشتر» بوده است. برای سنجش مؤلفه‌ی شدت رابطه با دوستان انحرافی این سؤال مطرح شد: «میزان رابطه‌ی شما با دوستانی که هریک از کنش‌های فراغتی را انجام می‌دهند چقدر است؟» دامنه‌ی پاسخ به این سؤال طیف پنج‌تایی لیکرت از «خیلی زیاد تا خیلی کم» بوده است. برای سنجش مؤلفه‌ی مدت‌زمان دوستی با دوستان دارای فراغت انحرافی این سؤال مطرح شد: «مدت‌زمان دوستی شما با دوستانی که هریک از رفتارهای فراغتی را انجام می‌دهند چقدر است» طرح گردید. دامنه‌ی پاسخ به این سؤال بر مبنای طیف ۵ تایی لیکرت از «دوستی ندارم تا بیش از ۵ سال» بوده است.

1. obvious deviant leisure
2. latent deviant leisure

برای سنجش اولویت گذران زمان فراغت با دوستان دارای فراغت انحرافی سؤال «ترجیح شما برای گذران فراغت با دوستانی که رفتارهای زیر را انجام می‌دهند به چه میزان است» طرح گردید. دامنه‌ی پاسخ به این سؤال بر مبنای طیف ۵ تایی لیکرت از «خیلی زیاد تا خیلی کم» بوده است. و بوده است.

۴- تحلیل یافته‌ها

۴-۱- توصیف اجمالی نمونه

اطلاعات در این تحقیق از بین ۴۰۰ نفر از جوانان ۱۸ تا ۳۵ سال ساکن در شهر بابلسر در سال ۱۳۹۶ جمع‌آوری شده است. ۵۰٪ از افراد مورد بررسی، و ۴۹٪ درصد زن بوده است. میانگین سنی افراد ۲۵ سال بوده و پایین‌ترین سن ۱۸ سال و بالاترین سن نیز ۳۵ سال می‌باشد. به لحاظ تأهل ۷۴٪ درصد مجرد، ۲۰٪ درصد متأهل بوده‌اند. در رابطه با تحصیلات هم افراد با تحصیلات لیسانس با ۴۱٪ درصد بیشترین افراد نمونه و زیر دیپلم با ۲ درصد کمترین افراد نمونه را تشکیل می‌دهند. ۶۹٪ درصد وضعیت اقتصادی خود را متوسط ارزیابی کرده‌اند. ۱۹ درصد هم وضعیت خود را پایین ارزیابی کرده و تنها ۴ درصد وضعیت خود را بالا ارزیابی کرده‌اند.

۴-۲- توزیع فراوانی شاخص فراغت انحرافی

جدول شماره (۱) نشان‌دهنده توزیع فراوانی نمرات فراغت انحرافی افراد در دو بعد آشکار و پنهان می‌باشد. بر اساس اطلاعات موجود ۱۷ درصد افراد دارای فراغت انحرافی آشکار متوسط بوده، ۸٪ درصد بالا، و ۷۴ درصد هم فراغت انحرافی آشکارشان پایین بوده است. اما در فراغت انحرافی پنهان حدود ۵۸٪ درصد پایین، ۳۳ درصد متوسط و ۸٪ درصد نیز دارای فراغت انحرافی بالا بوده‌اند. این نشان می‌دهد که فراغت انحرافی پنهان بیشتر از آشکار می‌باشد. در شاخص کل نیز ۲۳٪ درصد دارای فراغت انحرافی متوسط بوده‌اند. در شاخص‌های فراغت انحرافی بیشترین فراوانی در گویه‌های مربوط به مصرف قلیان و دوستی با جنس مخالف بوده و کمترین آن مربوط به گویه‌های تخریب وسایل عمومی و مصرف مواد مخدر بوده است. میانگین فراوانی فراغت انحرافی پنهان ۱۱٪/۷۸ درصد و بیشتر از میانگین فراغت انحرافی آشکار که در حدود ۴٪/۲۰ درصد بوده می‌باشد.

جدول (۱) توزیع فراوانی نمرات میزان فراغت انحرافی کل و ابعاد آن

فراغت انحرافی	فراغت انحرافی آشکار		فراغت انحرافی پنهان		فراغت کل
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
پایین	۷۴	۲۷۶	۵۸/۳	۲۷۶	۶۹
متوسط	۱۷	۹۵	۳۳	۹۵	۲۳/۸
بالا	۸/۸	۲۷	۸/۵	۲۷	۶/۸
کل	۹۹/۸	۳۹۸	۹۹/۸	۳۹۸	۹۹/۵
بی پاسخ	۰/۳	۲	۳	۲	۰/۵
کل	۱۰۰	۴۰۰	۱۰۰	۴۰۰	۱۰۰

۴-۳- آزمون فرضیات

برای آزمون فرضیات تحقیق از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. همچنین برای آزمون مدل نظری تحقیق و ارائه مدل ساختاری تجربی از نرم افزار Amos استفاده شده است. در ادامه ابتدا به تحلیل و تفسیر روابط بین متغیرهای مستقل با متغیر وابسته (فراغت انحرافی و ابعاد آن) می‌پردازیم و در پایان روابط چندگانه بین متغیرها از طریق مدل ساختاری ارائه می‌شود. به منظور مقایسه میانگین فراغت انحرافی بر حسب جنسیت و تأهل از آزمون تی دو نمونه ای مستقل و برای متغیر تحصیلات و سن از آزمون همبستگی استفاده شده است. که نتایج آن در جدول ۲ گزارش شده است. بر اساس یافته‌های جدول زیر، میانگین فراغت انحرافی پاسخگویان دختر برابر با ۲۰/۲۸ و مقدار این آماره برای نمونه‌های پسر برابر با ۱۹/۱۲ می‌باشد. یافته‌های به دست آمده حاکی از آن است آماره تی برابر با ۰/۹۴- و سطح معناداری حاصل ($Sig=0/35$) بوده که معنادار نمی‌باشد. بنابراین بین میزان فراغت انحرافی دختر و پسر تفاوت معناداری وجود ندارد. هرچند در فراغت انحرافی پنهان تفاوتی نبوده است اما در فراغت آشکار تفاوتی محسوسی مشاهده شده است و پسرها بیشتر از دختران درگیر این نوع فراغت بوده‌اند. همچنین مقایسه میانگین‌ها بر حسب تأهل مبتنی بر آزمون تی دو نمونه‌ای مستقل نشان می‌دهد که فراغت انحرافی مجردها برابر با ۲۰/۷۲ و مقدار آماره برای متأهل‌ها برابر با ۱۵/۵۲ می‌باشد. یافته‌های به دست آمده حاکی از آن است که آماره تی برابر با ۶/۵۳ و سطح معناداری ($Sig=0/02$) مطلوب می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بین فراغت انحرافی مجردها و متأهلین تفاوت معناداری در سطح اطمینان ۹۵ درصد وجود دارد، به طوری که مجردها فراغت انحرافی بیشتری داشته‌اند. همچنین آزمون همبستگی میان سن و فراغت انحرافی بیانگر معناداری رابطه با جهت معکوس می‌باشد. هرچه سن بالاتر رود فراغت انحرافی کاهش می‌یابد. این موضوع در رابطه میان تحصیلات و فراغت انحرافی مشاهده نشده است.

جدول (۲) نتایج آزمون تی دو نمونه‌ای مستقل فراغت انحرافی بر حسب جنسیت و تأهل

متغیر	طبقات	میانگین	میزان T	سطح معناداری
جنسیت	پسر	۱۹/۱۲	-۰/۹۴	۰/۳۵
	دختر	۲۰/۲۸		
تاهل	مجرد	۲۰/۷۲	۶/۵۳	۰/۰۲
	متاهل	۱۵/۵۲		
متغیر	میزان همبستگی		سطح معنی داری	
سن	-۰/۲۱		۰/۰۰	
تحصیلات	۰/۰۹		۰/۳۲	

در جدول ۳ آزمون همبستگی متغیرهای مستقل و فراغت انحرافی گزارش شده است. یافته‌های حاکی از آن است که بین تمام ابعاد پیوند افتراقی و فراغت انحرافی رابطه معناداری وجود دارد. بدین ترتیب متغیر طول مدت رابطه با دوستان منحرف با فراغت انحرافی دارای رابطه معناداری است. $Sig=0/00$ و میزان همبستگی $r=0/53$ بوده و جهت رابطه مستقیم می‌باشد. بر این اساس هر چه افراد مدت زمان بیشتری با افراد و دوستان منحرف رابطه دوستی داشته باشند این امر منجر به یادگیری الگوهای رفتار انحرافی شده و شرایط فراغت انحرافی را تسهیل می‌نماید و منجر به افزایش فراغت انحرافی می‌گردد. همچنین رابطه بین متغیر فراوانی رابطه دوستی با افراد منحرف و فراغت انحرافی معنادار و جهت رابطه مستقیم و مثبت می‌باشد. $Sig=0/00$ و میزان همبستگی $r=0/54$ می‌باشد. بر این اساس هرچه تعداد دوستان منحرف جوانان بیشتر باشد، فراغت انحرافی افراد بیشتر خواهد بود و افراد راحت‌تر فراغت انحرافی و شیوه انجام آن را از دوستان خود می‌آموزند و موجب افزایش فراغت انحرافی می‌گردد. همان‌گونه که از جدول برمی‌آید بین تقدم رابطه دوستی با دوستان منحرف با فراغت انحرافی نیز رابطه معناداری وجود دارد $Sig=0/00$ و میزان همبستگی $r=0/67$ می‌باشد، و جهت رابطه مستقیم است. تقدم رابطه دوستی

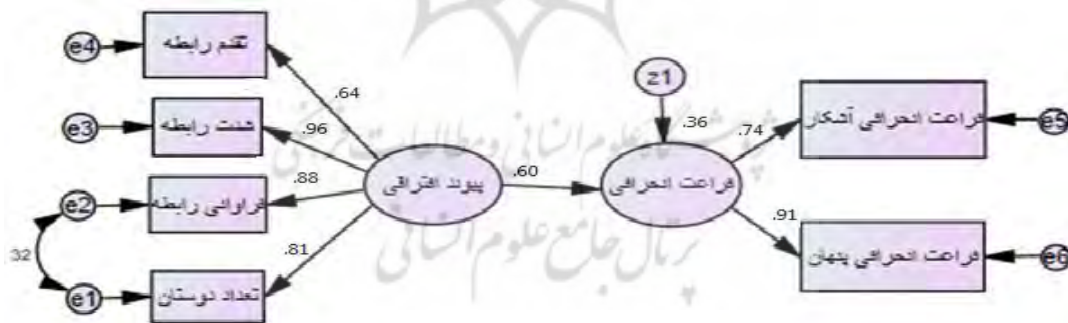
با افراد دارای فراغت انحرافی به‌عنوان یکی از ابعاد مؤثر بر فراغت انحرافی شرایط را برای فراغت انحرافی افراد تسهیل نموده و منجر به افزایش فراغت انحرافی می‌شود. بین متغیر شدت رابطه با افراد منحرف با فراغت انحرافی رابطه معناداری وجود دارد. $\text{Sig}=0/00$ و میزان همبستگی $r=0/63$ می‌باشد. به‌طوری‌که هر چقدر شدت رابطه دوستی با افراد دارای فراغت انحرافی در افراد بیشتر باشد، فراغت انحرافی بیشتر خواهد بود. در نتیجه تمامی فرضیه‌های پژوهش تأیید می‌شود. در همه موارد روابط میان متغیرهای مستقل با فراغت انحرافی پنهان بیشتر از نوع آشکار آن بوده است. این بدان معنی است که افراد در فضاهای خصوصی‌تر بیشتر درگیر فعالیت‌های فراغتی انحرافی می‌شوند.

جدول (۳) آزمون همبستگی بین متغیرهای مستقل و فراغت انحرافی

متغیر مستقل	همبستگی کل	فراغت انحرافی آشکار	فراغت انحرافی پنهان	سطح معناداری
طول مدت رابطه	۰/۵۳	۰/۴۳	۰/۵۵	۰/۰۰
فراوانی رابطه	۰/۵۴	۰/۴۳	۰/۵۱	۰/۰۰
تقدم رابطه	۰/۶۷	۰/۵۴	۰/۶۷	۰/۰۰
شدت رابطه	۰/۶۳	۰/۵۰	۰/۶۵	۰/۰۰

۴-۴- آزمون مدل نظری

همان‌گونه که آمد در این تحقیق برای آزمون مدل نظری تحقیق از نرم‌افزار AMOS استفاده شده است. این نرم‌افزار به‌عنوان یکی از نرم‌افزارهای معادله ساختاری مطرح است. مدل‌سازی معادله ساختاری روشی برای آزمون مدل‌های نظری است. بر این اساس برای کاربرد این تکنیک نیاز است تا محقق مدل نظری پیش فرض داشته باشد. در حقیقت محقق از این طریق تلاش دارد تا مدل نظری تحقیق را در جامعه مورد مطالعه مورد سنجش قرار دهد. مدل تجربی تحقیق به صورت زیر گزارش شده است.

Degrees of freedom = 7   CMIN/DF: 2/29   RMSEA = .08   Chi-square = 25/35

مدل شماره (۲) مدل تجربی تأثیر سازه پیوند افتراقی بر فراغت انحرافی

همان‌گونه که در مدل آمده است بین متغیرهای مستقل (تعداد دوستان منحرف، فراوانی رابطه با دوستان دارای انحراف، تقدم رابطه و شدت رابطه با همسالان و دوستان منحرف) با متغیر وابسته (فراغت انحرافی و ابعاد آن) همبستگی مثبت و قابل قبولی وجود دارد. ضریب بتا پیوند افتراقی برابر با $\text{Beta}=0/60$ می‌باشد. در نتیجه جهت رابطه مستقیم و مثبت بوده بدین معنی که هرچه پیوند افتراقی افراد با دوستان و گروه‌هایی که تعاریف و زمینه‌های موافق قانون‌شکنی و انحراف بیشتر باشد فراغت انحرافی نیز بیشتر خواهد بود. در عین حال همه متغیرهای موجود در پیوند افتراقی باهم توانستند ۳۶ درصد از تغییرات متغیر

وابسته (فراغت انحرافی) را مورد تبیین قرار دهند. که در سازه فراغت انحرافی بعد فراغت انحرافی پنهان بیشتر توانسته تغییرات فراغت انحرافی کل را تبیین نماید. بر اساس نتایج حاصل این نظریه تأیید می‌شود. همچنین آماره‌های برازش در معادله ساختاری نشان می‌دهند که آیا مدل نظری با داده‌های نمونه‌ای تناسب دارد یا خیر. همان‌گونه که در بالا آمده است آماره‌های برازش بیانگر برازش مدل تجربی تحقیق به داده‌های نمونه‌ای است. کای اسکور تعدیل شده در محدوده قابل قبول ($CMIN/DF = 2/29$) قرار دارد. همچنین نتایج آماره ریشه دوم میانگین مربعات خطای برآورد ($RMSEA = 0.08$) و شاخص برازش تطبیقی مقصد ($CFI = 0/99$) بیانگر برازش قابل قبول مدل مسیر می‌باشند. کلاً این آماره‌ها نشان می‌دهند که مدل نظری ما توسط داده‌ها نمونه‌ای مورد حمایت قرار گرفته است.

۵- بحث و نتیجه‌گیری

فراغت یکی از حوزه‌های مهم زندگی مردم در جوامع امروزی است. اهمیت گذران فراغت برای همه گروه‌های اجتماعی، سنی و جنسیتی بر کسی پوشیده نیست. تنوع تجارب فراغتی زندگی اجتماعی افراد را تحت تأثیر قرار داده است. شیوه گذران فراغت می‌تواند موجب ارتقا کیفیت زندگی افراد شده و یا افول شخصیتی برای آن‌ها به همراه داشته باشد. وقتی تجربه فراغتی افراد انحرافی باشد با وضعیتی روبرو خواهیم بود که در آن افراد زمان فراغتشان را با فعالیت‌هایی خلاف هنجارهای پذیرفته‌شده جامعه می‌گذرانند. پژوهش حاضر تأثیر پیوند افتراقی بر فراغت انحرافی جوانان را مورد بررسی قرار داده است. بر اساس یافته‌های توصیفی حدود ۶۹ درصد از جامعه آماری پژوهش فراغت انحرافی‌شان پایین بوده است، و میزان فراغت انحرافی جوانان در حد پایین بوده است. بررسی ابعاد فراغت انحرافی نشان می‌دهد میانگین فراغت انحرافی پنهان جوانان، بیشتر از فراغت انحرافی آشکار است. در میان مصداق فراغت انحرافی آشکار و پنهان بالاترین میانگین به مصرف قلیان (۲/۲۵ درصد) اختصاص دارد. به بیان دیگر، تجربه فراغت انحرافی جوانان بیشتر معطوف به فعالیت‌هایی نظیر مصرف قلیان، دوستی با جنس مخالف و مصرف مشروبات الکلی بوده است. طبق نتایج، بین مجردها و متأهلین از حیث ارتکاب به فراغت انحرافی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. نتایج مدل معادلات ساختاری نیز نشان داد که تمام مؤلفه‌های پیوند افتراقی، تأثیر معناداری بر فراغت انحرافی جوانان داشته‌اند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که پیوند افتراقی با دوستان منحرف یکی از عوامل مهم و مؤثر، تبیین‌کنندگی فراغت انحرافی جوانان می‌باشد. بر اساس مفروضات نظریه پیوند افتراقی، ارتکاب به انحراف بستگی به ارتباط با حامیان الگوهای رفتار مجرمانه دارد، به طوری که افرادی که ارتباط بیشتری با حامیان الگوهای رفتار مجرمانه داشته باشند، نسبت به کسانی که با این گونه افراد رابطه ندارند، بیشتر مرتکب رفتارهای انحرافی می‌شوند. از این‌رو ارتباطات و پیوند افتراقی با دوستان و افراد منحرفی که زودتر شکل گیرد، مدت زمان بیشتری به طول انجامد، اغلب اوقات اتفاق افتند و شامل دیگرانی می‌شوند که خیلی مهم‌اند یا رابطه‌ی نزدیکی با آن‌ها وجود دارد تأثیر بیشتری روی رفتار فرد دارند، زمینه فراغت انحرافی را فراهم می‌کنند و منجر به فراغت انحرافی می‌گردد. به طوری که هر چه قدر میزان پیوند افتراقی افراد بیشتر باشد تمایل به فعالیت‌های انحرافی به‌عنوان تجربه فراغتی بیشتر است و بالعکس.

نتایج این تحقیق، یافته‌های تحقیقات پیشین را تأیید می‌کند. بطوریکه نتایج مطالعات (اگنیو، ۱۹۹۵، حیدری چرود ۱۳۸۳، آقازاده ۱۳۸۹) نشان داده است که فشار دوستان، معاشرت با دوستان بزهکار و مدت زمان صرف شده با دوستان بزهکار و همچنین الگوهای رفتاری بزهکارانه ارائه شده توسط بزهکاران مخصوصاً دوستانی که دارای رفتار بزهکارانه شدید هستند متغیرهایی هستند که در تعامل با یکدیگر جوانان را به سمت بزهکاری تشویق می‌کنند و همبستگی معنی‌داری بین مجموعه متغیرهای مذکور با رفتارهای بزهکارانه به دست آمده است. علاوه بر این نتایج این پژوهش نشان داد که مسئله فراغت انحرافی بر حسب وضعیت تأهل معنی‌دار می‌باشد. به این معنا که تأهل در تبیین فراغت انحرافی و میزان آن تأثیرگذار بوده است به طوری که مجردها به طور معناداری فراغت انحرافی بیشتری نسبت به متأهل‌ها داشته‌اند. وضعیت تأهل از این‌رو متغیر مهم و تأثیرگذار است که وضعیت فرد متأهل بسیار متفاوت از فرد مجرد است و این موضوع در رفتار آنان به طور مستقیم تأثیر دارد. بعلاوه فرد مجرد زمان بیشتری را با دوستان و همسالان خود سپری می‌کند که در صورت ارتباط با دوستان منحرف خود زمینه ارتکاب رفتارهای

انحرافی بیشتری را از سوی آنان تسهیل می‌نماید. این یافته، با نتایج مطالعات ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۰)، میر هاشمی و نجفی زند (۱۳۸۹)، واگنر (۲۰۰۶)، لیندسترم و همکاران (۲۰۰۳)، سفیری و مدیری (۱۳۹۰) هم راستاست.

آنچه که در نگاه اولیه به نظر برخی بدیهی به نظر می‌رسد در حال تبدیل شدن به چالش جدی در جامعه ما بخصوص در میان قشر جوان تحت عنوان مساله فراغت انحرافی می‌باشد. نیاز به فراغت سالم و پایدار در میان جوانان از طریق رفتارهای آسیب‌زا و خطرآفرین در حال پاسخ دادن است. رفتارهایی که روز به روز دامنه سنی، جنسیتی، تحصیلی و طبقاتی آن در حال گسترش می‌باشد. آنچه که این تحقیق به دنبال آن بوده است آسیب‌شناسی تجربه فراغتی نسل جوان از زاویه مفهوم فراغت انحرافی بوده است. مفهومی بین‌رشته‌ای که سابقه تحقیقی طولانی ندارد. جامعه امروز ما از درصد بالای جمعیت جوان برخوردار بوده که از عدم دسترسی به نیازهای مختلف رنج می‌برد. در این میان فقدان امکانات و حتی گفتمان فراغتی مناسب شرایط را برای آسیب‌زا بودن این فضاها بخصوص در میان گروه‌های دوستانه و هم‌نشینی‌های خودمانی فراهم کرده است. تعریف مثبت از فراغت، آن را ارتقا دهنده استعدادها، پنهان انسانی و فرصتی برای انتقال ارزش‌های والای انسانی در نظر می‌گیرد. به همین دلیل برنامه ریزان اجتماعی توجه ویژه‌ای به شیوه‌های مناسب گذران اوقات فراغت دارند. چراکه در صورت آسیب‌زا بودن تجربه‌های فراغتی (بخصوص از نوع غیر رسمی آن) زمینه‌های وقوع آسیب‌ها و جرائم جدی در جامعه فراهم می‌شود.

در مجموع می‌توان گفت که فقدان فضاهای فراغتی سالم و ضعف برنامه‌ریزی در این حوزه زمینه را برای گرایش قشر جوان، که اتفاقاً زمان فراغتی بیشتری دارند، به فعالیت‌های فراغتی انحرافی که بیشتر در ابتدا به صورت تفننی می‌باشد فراهم می‌کند. در این راستا سیاست‌های فرهنگی معطوف به اوقات فراغت می‌تواند گذران فعالانه و خلاقانه و غیر آسیب‌زای فراغت جوانان را بارور سازد. از این رو شایسته است مسئولان با ایجاد فضاهای فراغتی مناسب همراه با نظارت بیشتر خانواده‌ها در انتخاب نوع فراغت و افرادی که جوانان با آن‌ها زمان فراغت خود را سپری می‌نمایند زمینه‌های فراغت انحرافی را مسدود کنند.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

در مطالعه حاضر، فرم‌های رضایت‌نامه آگاهانه توسط تمامی آزمودنی‌ها تکمیل شد.

حامی مالی

هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تأمین شد.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان، مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

منابع

- ایار، علی؛ نظری، محمدرضا و خانی، سعید. (۱۳۹۳). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر جرم (مطالعه موردی: زندان دره شهر). فصلنامه مطالعه امنیت اجتماعی، ۴۰: ۶۰-۳۹.
- ابراهیمی، قربانعلی؛ رازقی، نادر و پطرودی، رقیه. (۱۳۹۰). اوقات فراغت و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن. جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۲(۴)، ۷۱-۸۹.
- احمدی، حبیب. (۱۳۸۴). جامعه‌شناسی انحرافات. تهران، انتشارات سمت.
- افراسیابی، حسین و مداحی، جواد. (۱۳۹۵). بازنمایی و تبیین اوقات فراغت در اعتیاد به سیگار میان دانشجویان. فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۷(۲۲)، ۱۷۸-۲۱۶.
- آقازاده، غلام. (۱۳۸۹). بررسی عوامل خانوادگی درون‌مدرسه‌ای مؤثر بر ناهنجاری‌های رفتاری در میان دانش‌آموزان دوره متوسط شهر مراغه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد تهران. دانشگاه پیام نور مرکزی.
- حبیب‌پور گتایی، کریم. (۱۳۹۸). انگاره مصرف دخانیات در بین نمونه‌ای از شهروندان تهرانی. مسائل اجتماعی ایران، ۱۰(۲): ۸۵-۱۰۹.

- حیدری چروده، مجید. (۱۳۸۳). بررسی میزان و علل نابهنجاری‌های اجتماعی در بین دانش‌آموزان پایه سوم راهنمایی استان خراسان. *مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد*، (۱)، ۱۷۹-۱۴۹.
- خواججه‌نوری، بیژن و هاشمی‌نیا، فاطمه. (۱۳۸۹). رابطه اوقات فراغت و بزهکاری، نمونه مورد مطالعه: دانش‌آموزان دبیرستانی شهر شیراز، *مجله علمی-پژوهشی علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد*، (۲)، ۳۱-۵۸.
- دومازدیه، ژوفر. (۱۳۸۱). *مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی اوقات فراغت (مقاله نهم از کتاب: تلویزیون، خانواده و فرهنگ)*، ترجمه علی اسدی. تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- ذکائی، سعید. (۱۳۸۶). تحول الگوی اوقات فراغت در جوامع غربی و ایران، *مجله‌ی رشد آموزش علوم اجتماعی*، ۳۵: ۳۰-۳۵.
- رفعت‌جاه، مریم. (۱۳۹۲). فراغت و ارزش‌های فرهنگی. *فصلنامه تحقیقات فرهنگی*، ۱: ۱۵۱-۱۹۰.
- رفعت‌جاه، مریم؛ رشوند، مرجان و شهیدی، مریم. (۱۳۸۹). تبیین جامعه‌شناختی فعالیت فراغتی دختران جوان با تأکید بر عوامل آسیب‌شناختی، *فصلنامه مطالعات راهبردی زنان*، ۵۰: ۸۰-۲۹.
- روجک، کریس. (۱۳۹۵). *نظریه فراغت، اصول و تجربه‌ها*، ترجمه عباس مخبر، تهران: انتشارات تیسرا.
- رهنمایی، محمدتقی. (۱۳۹۳). *اوقات فراغت و گردشگری (چاپ سوم)*. تهران: نشر مهکامه.
- ساروخانی، باقر و رفعت‌جاه، مریم. (۱۳۸۳). *زنان و بازتعریف هویت اجتماعی. جامعه‌شناسی ایران*، (۱)، ۱۸: ۱۳۳-۱۶۰.
- سازمان ملی جوانان. (۱۳۸۴). *اوقات فراغت و سبک زندگی جوانان*، دفتر مطالعات و تحقیقات.
- سفیری، خدیجه و مدیری، فاطمه. (۱۳۹۰). فراتحلیل مطالعات عوامل اثرگذار بر اوقات فراغت. *مطالعات جامعه‌شناختی*، ۱۸(۳۸): ۱۶۶-۱۴۵.
- سلگی، محمد و صادق‌پور، بهرام. (۱۳۸۲). *بررسی وضعیت اوقات فراغت جوانان، پژوهش و تحقیق سازمان ملی جوانان*، گزارش ملی جوانان، انتشارات اهل قلم، تهران.
- شیردل، الهام؛ انجم‌شعاع، فاطمه؛ صالحی‌تینونی، حسین و انجم‌شعاع، حسین. (۱۳۹۷). بررسی تأثیر اوقات فراغت و سبک‌های فراغتی با تمایل به بزهکاری در دختران (مطالعه موردی: دختران دبیرستانی شهر کرمان)، *همایش ملی آسیب‌های اجتماعی و روانشناختی، فیروزآباد*. <https://civilica.com/doc/800119>
- صدیق‌سروستانی، رحمت‌الله. (۱۳۸۷). *آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات)*. تهران: انتشارات سمت.
- فیروزجائیان، علی‌اصغر و غلامرضا زاده، فاطمه. (۱۳۹۱). تحلیل جامعه‌شناختی اوقات فراغت در جامعه ایرانی (فرا تحلیل از تحقیقات موجود)، *فصلنامه برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، ۳: ۲۰۹-۱۸۹.
- علی‌وردی‌نیا، اکبر؛ جانعلی‌زاده، حیدر و عمرانی، سجاد. (۱۳۹۴). بررسی نقش یادگیری اجتماعی در تقلب دانشگاهی، *فصلنامه مسائل اجتماعی ایران*، ۲: ۱۰۴-۷۱.
- مشکانی، محمدرضا؛ مشکانی، زهرا السادات (۱۳۸۱) *سنجش تأثیر عوامل درونی و بیرونی خانواده بر بزهکاری نوجوانان (آزمون تجربی نظریه ترکیبی کنترل اجتماعی و پیوند افتراقی)*، *مجله جامعه‌شناسی ایران*، (۲)، ۲۵-۳.
- معیدفر، سعید و مقیمی، حسین. (۱۳۹۱). بررسی عوامل آموزشگاهی و تأثیر آن بر کج‌رفتاری، *فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی*، ۴۶: ۲۰-۱.
- مهدوی، سید محمدصادق و تمیز، رقیه. (۱۳۸۷). کج‌رفتاری و اوقات فراغت مطالعه موردی آسیب‌های اجتماعی جوانان شهر تبریز، *پژوهش‌نامه علوم اجتماعی*، (۱)، ۲: ۵-۲۴.
- میرهاشمی، مالک و نجفی‌زند، جعفر. (۱۳۸۲). چگونگی گذران اوقات فراغت افراد بالای ۱۸ سال. *فصلنامه جمعیت*، ۴۵ و ۴۶: ۵۳-۶۶.
- کاشی، علی. (۱۴۰۰). سوء مصرف مواد نیروزا، مخدر، روان‌گردان و مشروبات الکلی در ورزشکاران استان تهران. *فصلنامه علمی اعتبار پژوهی*، ۱۵ (۶۲): ۸۵-۱۱۲.
- یاری، حامد. (۱۳۹۰). چالش‌های اوقات فراغت جوانان در ایران، *همایش آسیب‌شناسی مسائل جوانان*. دانشگاه آزاد واحد فلاورجان.

References

- Agnew, R. (1995). Strain and Subculture Theories of Criminology. in Joseph F, Sheley, *Criminology*. 2nd ed, Belmont, California: Wadsworth.
- Bedir, F., Önal, L., Turan, M., & Mizrak, O. (2022). Deviant leisure: why leisure is important for criminology (conceptual statement), *Lex Humana, Petrópolis*, 14 (2): 427-436.
- Blanco, J. A. (2016). *Deviant leisure in the collegiate undergraduate population: Predicting participation and affect using self-discrepancy theory* (Doctoral dissertation, University of Illinois at Urbana-Champaign).
- Brown, R. K. (1996). *Work and Leisure, in the encyclopedia of social sciences*, eds. Adam kuper and Jessica kuper, London and Newyork, routledge.
- Barnes, G. M., Hoffman, J. H., Welte, J. W., Farrell, M. P., & Dintcheff, B. A. (2007). Adolescents' time use: Effects on substance use, delinquency and sexual activity. *Journal of Youth and Adolescence*, 36(5), 697-710.
- Thomas, A. B., & Paul, K. (2010). Differential association theory and juvenile delinquency in Ghana's capital city-Accra: The case of Ghana borstal institute. *International Journal of sociology and Anthropology*, 2(9), 198-205.
- Caldwell, L. L., & Smith, E. A. (1995). Health behaviors of leisure alienated youth. *Loisir et Société/Society and Leisure*, 18(1), 143-156.
- Cressey, D. R. (1954). The differential association theory and compulsive crimes. *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, 45(1), 29-40.
- Gunn, L., & Caissie, L. T. (2006). Serial murder as an act of deviant leisure. *Leisure/Loisir*, 30(1), 27-53.
- Lindstrom, M., Moghaddassi, M., & Merlo, J. (2003). Social capital and leisure time physical activity: a population based multilevel analysis in Malmö, Sweden. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 57(1), 23.
- McCarthy, B. (1996). The attitudes and actions of others: Tutelage and Sutherland's theory of differential association. *The British Journal of Criminology*, 36(1), 135-147.
- Moore, S., & Ohtsuka, K. (2000). The structure of young people's leisure and their gambling behaviour. *Behaviour Change*, 17(3), 167-177.
- Matsueda, R. L. (1988). The current state of differential association theory. *Crime & Delinquency*, 34(3), 277-306.
- Philipp, S. F. (1998). Race and gender differences in adolescent peer group approval of leisure activities. *Journal of Leisure Research*, 30(2), 214-232.
- Robertson, B. J. (1994). Leisure in the lives of male adolescents who engage in delinquent activity for excitement. *Journal of Park and Recreation Administration*, 12(4), 29-46.
- Stodolska, M., Berdychevsky, L., & Shinew, K. J. (2019). Gangs and deviant leisure. *Leisure Sciences*, 41(4), 278-293.
- Sutherland, E. H., Cressey, D. R., & Luckenbill, D. F. (1992). *Principles of criminology*. Altamira Press.
- Savina, N. N. (2008). Problems of Adolescent Crime in Russia. *Russian Education & Society*, 50(4), 65-74.
- Shaw, S. M., Kleiber, D. A., & Caldwell, L. L. (1995). Leisure and identity formation in male and female adolescents: A preliminary examination. *Journal of leisure research*, 27(3), 245-263.
- Stebbins, R. A. (1996). *Tolerable differences: Living with deviance*. McGraw-Hill Ryerson.
- Tittle, C. R., Burke, M. J., & Jackson, E. F. (1986). Modeling Sutherland's theory of differential association: Toward an empirical clarification. *Social Forces*, 65(2), 405-432.
- Wegner, L., Flisher, A. J., Muller, M., & Lombard, C. (2006). Leisure boredom and substance use among high school students in South Africa. *Journal of Leisure Research*, 38(2), 249-266.